

ומשיבים: **כדי לפרסמה** את האם שנפטרה מן הבכורה, שקוברים את ולדה הראשון. ומקשים: למימרא דולד מעליא הוא [מכאן יש לומר שולד מעולה, גמור, הוא נחשב], שהרי הוא פוטרה מן הבכורה, ואם כן אמאי [מדוע] אין הוא מטמא לא במגע ולא במשא? אמר רבי יוחנן:

משום ביטול ברוב נגעו בה, שהנפל שהיה שם ונימוק — בטל ברוב הדם שבחורה. ומעירים: **ואזדא** [והזדא] רבי יוחנן לטעמיה [שטעמו], לשיטתו, שאמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון אמרו דבר אחד, הלכו בשיטה אחת. ומסבירים: רבי אליעזר בן יעקב — הא דאמרן [ו שאמרנו] כלומר, במשנתנו, שנפל שנימוק בטל ברוב, ולכן אינו מטמא. רבי שמעון מאי היא [מה הוא עניינו]? דתנן [ששנינו במשנה]: אשה שהפילה שליא, ואין רואים ולד, אם השליא מצויה בבית — הבית טמא בטומאת מת, ומה שנמצא בו באותה שעה נטמא. לא משום שהשליא היא עצמה ולד, אלא משום שאין שליא בלא ולד, אבל אין מבחינים בו. רבי שמעון אומר: הבית טהור, מפני שהולד נימוק עד שלא יצא, וכשיוצא הריהו כבר בטל ברוב כדם הלידה.

תנן התם: יאין לנפלים פתיחת הקבר עד שיגעילו ראש כפיקה. מאי "כפיקה"? אמר רב הונא: כפיקה של צמר. אמר ליה חייא בר רב לרב הונא: רבי פריש, של שתי או של ערב? אמר ליה, תנאי: פיקה של שתי, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: של ערב. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: משיראו טפיפות. מאי "טפיפות"? אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי אליעזר ברבי צדוק, כן היו מפרשין בירושלים: כפרידה שכורעת להטיל מימיה, ונראית פיקה מתוך פיקה. אמר רב הונא: שמעתי שתי פיקות, אחת של שתי ואחת של ערב, ואין לי לפרש. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: שלש פיקות שמעתי, אחת של שתי, ואחת של ערב, ואחת של פיקה גדולה של סקאין, ואין לי לפרש. כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יוחנן: של אשה — כשל שתי,

ומשיבים: **כדי לפרסמה** את האם שנפטרה מן הבכורה, שקוברים את ולדה הראשון. ומקשים: למימרא דולד מעליא הוא [מכאן יש לומר שולד מעולה, גמור, הוא נחשב], שהרי הוא פוטרה מן הבכורה, ואם כן אמאי [מדוע] אין הוא מטמא לא במגע ולא במשא? אמר רבי יוחנן:

משום ביטול ברוב נגעו בה, שהנפל שהיה שם ונימוק — בטל ברוב הדם שבחורה. ומעירים: **ואזדא** [והזדא] רבי יוחנן לטעמיה [שטעמו], לשיטתו, שאמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון אמרו דבר אחד, הלכו בשיטה אחת. ומסבירים: רבי אליעזר בן יעקב — הא דאמרן [ו שאמרנו] כלומר, במשנתנו, שנפל שנימוק בטל ברוב, ולכן אינו מטמא. רבי שמעון מאי היא [מה הוא עניינו]? דתנן [ששנינו במשנה]: אשה שהפילה שליא, ואין רואים ולד, אם השליא מצויה בבית — הבית טמא בטומאת מת, ומה שנמצא בו באותה שעה נטמא. לא משום שהשליא היא עצמה ולד, אלא משום שאין שליא בלא ולד, אבל אין מבחינים בו. רבי שמעון אומר: הבית טהור, מפני שהולד נימוק עד שלא יצא, וכשיוצא הריהו כבר בטל ברוב כדם הלידה.

תנן התם: יאין לנפלים פתיחת הקבר עד שיגעילו ראש כפיקה. מאי "כפיקה"? אמר רב הונא: כפיקה של צמר. אמר ליה חייא בר רב לרב הונא: רבי פריש, של שתי או של ערב? אמר ליה, תנאי: פיקה של שתי, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: של ערב. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: משיראו טפיפות. מאי "טפיפות"? אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי אליעזר ברבי צדוק, כן היו מפרשין בירושלים: כפרידה שכורעת להטיל מימיה, ונראית פיקה מתוך פיקה. אמר רב הונא: שמעתי שתי פיקות, אחת של שתי ואחת של ערב, ואין לי לפרש. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: שלש פיקות שמעתי, אחת של שתי, ואחת של ערב, ואחת של פיקה גדולה של סקאין, ואין לי לפרש. כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יוחנן: של אשה — כשל שתי,

מסורת הש"ס

- נדה כז, ב.
- שם. ירושלמי נדה פ"ג ה"ד.
- משנה נדה כז, א. נדה יח, א. כז, א.
- אהלות פ"ז מ"ד. תוספתא אהלות פ"ח ח.
- (בשינוי קל) תוספתא אהלות פ"ח ח.

גרוסות

משום ר' אליעזר ברבי צדוק בכתיב מילים אלה חסרות.

משיראו טפיפות במקבילה: **משיעשו קפיפם**.

אמר רב הונא — אמר רבי יוחנן יש בכתיב: **אמר ר' יוחנן**.

ואחת של פיקה גדולה בשי"מ וכן בכתיב: **ואחת פיקה גדולה**.

סקאין יש בכתיב: **סקאין** ויש: **סקאי**.

לשון

פיקה מצד הלשון נראה כי יסודה של מלה זו בשורש "פקע". פיקה הוא שם לגוש, בליטה, מעין גולה, בין אם פקעת של חוטים, ובין אם גולה של מתכת, או של אבן וכדומה. פיקה של צמר המוזכרת כאן היא פקעת חוטים של צמר. ויש שפירשו שהיא אבן עגולה שעליה כורכים את חוטי הצמר בתחילת האריגה.

העולם

פיקה של שתי, ערב, ושל סקאין חוטי השתי הם המחזיקים את מסכת האריג, ואילו חוטי הערב עוברים ביניהם. חוטי השתי חזקים יותר ודקים יותר מחוטי הערב, ולכן פקעת של חוטי שתי קטנה יותר מפקעת של חוטי ערב.

שקים ("סיקין" בלשון המשנה) נתפרים מחוטים עבים, ולכן פקעת של סקאים היא פקעת גדולה יותר משל חוטים רגילים.

תוספות

רבי אליעזר ורבי שמעון אמרו דבר אחד — אף על גב דרבנן מודו לרבי שמעון דבטל כשהוציא או בסל לבית החיצון, כדאמר בנדה פרק "המפלת" (כז, א), מכל מקום לא אשכח "אמרו דבר אחד" אלא מרבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון, דלשניהם בטל בתחלת לידה. ואף על גב דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב לא דייקא כלל דבטל, אלא דרבי חייא הוא דקאמר הכי — יש לומר ד"תני רבי חייא" דקאמר, היינו שהיה שונה בו במילתיה דרבי אליעזר בן יעקב דאינה מטמאה במגע ולא במשא. והכי איתא בהדיא בתוספתא.

עד שיעגילו ראש כפיקה — הא דתנן בפרק "המקשה" (חולין ע, ב); בהמה שמת עוברת במעיה, והושיט הרועה ידו טהור — כשלא העגיל כפיקה. וכן אידך דקתני התם: אשה שמת ולדה במעיה ופשטה החיה כו' האשה טהורה עד שיצא הולד, ומשמע בגמרא דטהורה משום דהויא טומאה בלועה, והחיה טמאה שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור ולאן אדעתה — כשלא העגיל ראש כפיקה נמי איירי. דאין לומר דלעולם הוי כפיקה, וקודם פתיחת הקבר. דהא לא מטמא אלא גזירה שמא יוציא ראשו חוץ לפרוזדור. משמע דקודם לכן טהורה, אף על גב דפתיחת הקבר הוא קודם לכן, דהא ביציאת ראש חוץ לפרוזדור הוי כילוד לגמרי.

מפיקה, אבל בנפל קטן יותר — ייתכן כי כבר נפתח הקבר ועדין יכולה להלך בכוחות עצמה (ובהלכותיו פירש בשני האופנים. וראה בתוי"ט).

כפיקה רשי מפרש — כגודל פקעת הצמר. ורבינו גרשום מביא פירוש: כגודל האבן העגולה עליה היו כורכים את החוטים בשעת הטויה.

אורח ההלכה

השליא בבית האשה שהפילה שליא בבית — הבית טמא ודאי, שחוקה היא שאין שליא בלא ולד. כתנא קמא במשנה במסכת נדה כז, א. וראה לח"מ בכורות פ"ד הי"א. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פכ"ה ה').

אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש וכו' אשה שמת עוברת בתוך מעיה, אם נעשה ראש הנפל כפיקה של שתי, כיון שנפתח הרוחם עד שנראה הראש — נטמא הבית מפני העובר אף על פי שלא יצא. ועוד כתב הרמב"ם: האשה שמקשה לילד ויצאה מבית לבית והפילה נפל מת בבית שני — הבית הראשון טמא בספק, שמא כשהיתה בו יצא ראשו של הנפל. במה דברים אמורים — כשלא היה ראש הנפל כפיקה של שתי, אבל אם העגיל ראש הנפל כפיקה — הבית הראשון טהור, שאילו נפתח הרוחם שם לא היתה יכולה להלך על רגליה. כשני הפירושים למשנה במסכת אהלות פ"ז מ"ד, ולפי רבי יוחנן (תוי"ט). (רמב"ם שם ה"ח).

עיונים

דולד מעליא הוא אף כי מדובר כאן בשריידים לא מוזהים של ולד, מכל מקום ההנחה היא כי הואיל ונוצר ולד במעיו אמו ויצא מרחם האם — שוב אין הולד הבא אחריו נחשב "פטר רחם". וכעין זה אמר ר' יוחנן במסכת נדה (כז, ב) לגבי יולדת, שגם במקרה בו אין הולד שנימוח מטמא טומאת מת, משום שבטל ברוב, מכל מקום האשה מטמאת טומאת יולדת, שכן נאמר בענין טומאת לידה "אשה כי תוריע וילדה זכר" (ויקרא יב, ב) — אפילו אם אינה יולדת אלא כעין שכבת זרע.

ולד נימוק עד שלא יצא ולדעת ריש לקיש (נדה כז, ב), די בכך שהולד נימוק ושוב אין ניכרת צורתו, על מנת שלא יטמא כמות. אלא שלדעת ר' יוחנן, הואיל ומתחלתו היה שלם — הרי כל שיש בו שיעור שלם הריהו מטמא בטומאת מת, גם אם לא ניכרת צורתו, כשם שרקב המת מטמא (והראשונים במסכת נדה שם נחלקו בהגדרה המדוייקת של הדברים. ראה רש"י, תוס', רמב"ן ותלמידיו).

אין לנפלים פתיחת הקבר וכו' ולד שמת במעי אמו אינו מטמא. לפי שאין טומאה בלועה מטמאה. ואולם, משעשה שנפתח הרוחם (הקבר) הריהו מטמא את כל אשר בבית, כאילו יצא החוצה. ואולם אין הדברים אמורים אלא בולד גמור. אבל ולד שאינו גמור, שלא יעגיל ראש כפיקה, אף שהוא נחשב כולד לטמא טומאת מת — אינו מטמא אלא משיצא ראשו ממעי אמו. והרמב"ם בפירושו למשנה מסביר את הענין באופן שונה לגמרי, וביחס למה שנאמר שם מתחילה, שסימן לפתיחת הקבר ביולדת הוא שאינה יכולה ללכת בכוחות עצמה. ועל כך הוסיפה המשנה כי הדברים אמורים בנפל שראשו גדול

של בהמה — שלא תהא כטומאה זלועה לטומאת מנגע משום נצילה של נפל, אם הושיט הרועה יד ונגע זו להוליאו מן הרחם. כשל ערב — משהנגיל ראש כפיקה של ערב. ואי לאו — טמא זלועה היא, ולא מטמא. כדמתן: זהמה שמת עוצרה צחון מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע זו —

של בהמה — כְּשֶׁל עָרַב, פִּיקָה גְדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין כְּדִתְנֵן: יְגוֹשׁ הִבָּא מִבֵּית הַפָּרֶס, מְאָרֶץ הָעֲמִים — שִׁיעוּרוֹ כְּפִיקָה גְדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין, שֶׁהוּא הַמְרָצוּפִין כְּחוֹתֶם הַמְרָצוּפִין, וְיִשְׁנֹו בְּצַד הָעֵלְיוֹן שֶׁל מְגוּפַת הַחֲבִית הַלְחֻמִּית.

ב אָמַר רִישׁ לְקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: הַלּוֹקֶה צִיר מַעַם הָאָרֶץ — מְשִׁיקוֹ בְּמִים וְטָהוֹר, מִמָּה נִפְשָׁךְ; אִי מֵיָא רוּבָא נִינְהוּ — פִּינֵן דְּעַבִּיד לְהוּ הִשְׁקָה טָהָרִי לְהוּ, וְאִי רוּבָא צִיר נִינְהוּ — צִיר לָא בַר קְבוּלֵי טוּמְאָה הוּא. מֵאִי אֵיכָא — מְשׁוּם הֵנָּךְ מֵיעוּטָא דְמֵיָא, הֵנָּךְ בְּטָלוֹ לְהוּ בְּרוּבָא. אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה: לָא שְׁנֹו אֲלָא לְטָבוֹל בְּהֵן פִּיתוֹ, אָבָל לְקַדִּירָה — לָא, מְצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנִיעוּר. יְתִיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא, אָמַר לִיה אֲבִי: וְכִי טוּמְאָה שְׁבִטְלָה חֲזָרָה וְנִיעוּרָה? אָמַר לִיה: וְאֶתָּה לָא תִסְבְּרָא? וְהִתְנַן: סָאָה תְרוּמָה טְמָאָה שְׁנַפְלָה

מסורת הש"ס
 1. ראה אהלות פיו מ"ה. תוספתא כלים (בי"מ) פ"ז א.
 2. ראה ירושלמי תרומות פ"י ה"ה.
 3. (הכלל) עירובין ט, א. עבודה זרה עג, א. ובירושלמי תרומות פ"ה ה"ב. שם ערלה פ"ב ה"ג. פסחים פ"ג ה"א (בשינוי לשון).
 ט. תרומות פ"ה מ"ב. וראה ירושלמי תרומות פ"ה ה"א.

גרוסות
מבית הפרס מארץ העמים
 ברוב כתיביו: מבית הפרס ומארץ העמים.
וטהור ממה נפשך אי מיא
 רובא נינהו בשי"מ: וטהור מאי טעמא ממה נפשך אי רובא מיא נינהו.
ציר נינהו בשי"מ: ציר נינהו ולא קא נגע השקה במיא.
קבולי טומאה הוא
 בכת"מ: קבולי הוא.
אמר רבי ירמיה לא שנו אלא בכת"מ: ולא אמרו אלא.

לשון
מרצופין
 מרצופים הם שקים גדולים לאחסון סחורות, בדרך כלל בנטיעות באניות. מקורה של המילה הוא מיוונית (מרסיפוס), μάρσιπος ובלטינית marsupium כמונן אמנתחת, שק לאחסון.

העולם
מגופת חבית הלחמית
 ידועים לנו מקומות שונים שבהם ייצרו חביות חרס, וביניהן בית לחם. שם היו מייצרים חביות מן הסוג הגדול, והן נודעו בשם לחמיות. תכולתן של חביות אלה הייתה כסאתיים (בין כ-17 ליטר לכ-29 ליטר לפי הדעות השונות). מגופת החבית הייתה מעין פקק של חרס שבו היו סותמים את פיה (הצר למדי) של חבית היין. בדרך כלל היה במגופה שקע שנקרא "בית האצבע", אבל בחביות הלחמיות הייתה פיקה בולטת בראש המגופה שלהן, והיא המוכרת כאן.

ב אמר ריש לקיש משום (משמו של) רבי יהודה נשיאה: הלוקה ציר (רוטב של דגים מלוחים שנכבשו במים) מעם הארץ, שאינו מקפיד על טומאת אוכלים — משיקו במים, מניח את הכלי עם הציר במקוה עד שיגעו מי המקוה בציר, כדרך שמטהרים מים שנטמאו, וטהור. ממה נפשך [מכלל צד שתדעה לרון על כך], שכן אי מיא רובא נינהו [אם המים שבציר הם הרוב] — כיון דעבידי להו השקה טהרי להו [כיון שעושה להם השקה — נטהרו להם], ואי רובא ציר נינהו [ואם הרוב ציר הדגים עצמו הוא, הנזול שפרש מגופם] — ציר לא בר קבולי [ראוי לקבל] טומאה הוא. אלא מאי איכא [מה יש] לחשוש — משום הן מיעוטא דמיא [אותו מיעוט של מים טמאים] שיש בתערובת — הן בטלו [אלה כבר בטלו להם ברוב], שהוא ציר הדגים, ולכן הציר כולו טהור. אמר רבי ירמיה: לא שנו פתרון זה של השקה אלא כשמשתמש בציר לטבול בהן פיתו, אבל לתת אותו במים שבקדירה — לא, משום שאם המים הם המיעוט, ובטלו ברוב הציר — לא הועילה להם כלל ההשקה לטהרם, וכששופכים את הציר כולו למים שבקדירה — מצא מין את מינו וניעור, פגשו המים הטמאים שבציר את המים שבקדירה, והפכו המים לרוב, ומכיון שהמים שבציר מטמאים את שאר המים שבקדירה — נטמא התבשיל כולו. מסופר: יתיב [יושב היה] רב דימי, וקאמר להא שמעתא [ואומר היה את השמועה הזו]. אמר ליה [לו] אביי: וכי טומאה שבטלה חזרה וניעורה? אמר ליה [לו]: ואת לא תסברא [ואתה לא תסבור כך?] והתנן [והרי שנינו במשנה]: סאה (מדת נפח) של תרומה טמאה, האסורה באכילה, שנפלה

מזלתי כך. ציר לאו בר קבולי טומאה — דזיעה זעלמא הוא שזילתא מן הדגים כשומלחין אותו. משום הך מיעוטא דמיא — דמקצלי טומאה, והשקה לא מהינא להו. הואיל ורובא ציר, וזאולא לא סלקא השקה — בטלי להו זבזבא, ולא הו הציר טמא. לא שנו — דבטלו צרוז ומותר הציר, אלא לטבול פיתו. אבל לתקן את הקדירה אסור — שהמים שצמחן הציר מולחין מים שבקדירה, ומנטרפין יחד, ורצין על הציר ומנטמאין אותו. מצא מין את מינו וניעור — מתורת ציטול, וחוזר לטומאה. להאי שמעתא — דרבי ירמיה.

הוספות

בצד העליון של מגופת החבית — יש באותה מגופה כעין בית יד שעושים לאוחזה, והוא עגול כעין אותה שקורין פיל מיייל בלעז.
הנך מיעוטא דמיא בטיולן להו ברובא — ולא דמי לשאר איסורין שהוא בנותן טעם. דלא אתמר "טעם כעיקר" לענין טומאה. וכן נבילה בטיולה בשחוטה לענין טומאה, אפילו חזר ונתבשל הכל ביחד.
בטיולי להו ברובא — ואפילו היו מחצה על מחצה, מכל מקום מטעם דלא בטל — סלקא להו השקה.
אבל לקדירה לא מצא מין את מינו וניעור — לא דמי להא דאמרין בפרק "גיד הנשה" (חולין קב), ובפרק "הקומץ רבה" (מנחות כג, א) ובפרק בתרא דעבודה זרה (עג, א): סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. דהתם אין מינו נאסר אלא מכח האיסור שנתערב ואי אפשר להבדילו, ובכל מקום שישנו — היתר הוא, לפיכך שייך לומר: סלק. אבל היכא דמינו עצמו מטמא מחמת מגע מים הטמאים — אין שייך לומר בו סלק.
וניעור — פירש הקוטנרס: שהמים חוזרים ורבים על הציר ומטמאין אותו. ולא דק, דציר לאו בר קבולי טומאה הוא. אלא זהו נייעור — דמקמי הכי בקטל הציר מן המים טומאת משקין מחמת רוב ציר, וכששוויהם ניעורו לכמו שחן תחלה קודם שנתערבו בציר.
יתבי רב דימי וקאמר להא שמעתא כו' — הקשה הרב רבי אפרים: דהכא אית ליה לרב דימי דאפילו טהרה עוררת טומאה. ובפרק בתרא דעבודה זרה (עג, א) אית ליה דאפילו איסור אין עורר איסור. דקאמר: המערה

עיונים
של בהמה כשל ערב רש"י מפרש שגם דבר זה נאמר לענין שיעור ראשו של נפל שמטמא במעי אמו הכורעת ללדת. אלא שלעומת נפל של אשה, שם מדובר בטומאת מת, שמטמא את הבית שהוא בתוכו, הרי לענין נפל של בהמה, שאין בה טומאת אוהל אלא טומאת נבילה, מדובר במקרה המיוחד במסכת חולין (עט, ב), שהבהמה כורעת ללדת עובר מת, והרועה מכניס את ידו להוציא את העובר, שאם יש בראשו כדי להעגיל כפיקה של ערב — הריהו מטמא את הרועה כדין נבילה, ואין זה נחשב כטומאה בלועה, שאינה מטמאת (וכן הסבירו הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, והרמב"ן בהלכותיו). ויש שהתקשו בפירושו של רש"י על פי הסוגיה בחולין, ופירשו כי מדובר בטומאה שמטמא הנפל לאחר שיצא (ר"י בעל התוס' בש"מ). אבל הרמב"ם סבור כי הלכה זו נאמרה לענין בו עוסקת סוגייתנו בכלל, והוא — איזה ולד פוטר מן הבכורה, שלדברי ר' יוחנן אין הבחנה נפטרת מן הבכורה אלא על ידי ולד שהעגיל ראש כפיקה של ערב (הלכות בכורות פ"ד ה"ג).

גוש הבא מבית הפרס מארץ העמים חכמים גזרו על שדה שנחרש בה קבר, ונתפזרו בה עצמות המת, שההולך בה נטמא, וכן הנוגע בגוש עפר ממנה, או הנושא אותו, גם הוא נטמא. כדין הנוגע או הנושא עצם מן המת. וכן ראו חכמים שדרך הגויים לקבור את מתיהם בכל מקום, וגזרו טומאה על חוצה לארץ, שההולך בה נטמא, וכן בגוש עפר הבא ממנה שגם הוא מטמא את הנוגע בו או הנושא אותו. והסביר רבינו גרשום כי גוש בגודל פיקה של סקאין יש בו חשש לעצם, אבל לא בפחות מכך.

משיקו אין דרך לטהר אוכלים ומשקים טמאים (אלא אם כן בטלו מתורת אוכל ומשקה). ואולם לגבי מים שנטמאו נאמר במשנה (י"ב), כי ניתן לטהרם על ידי השקה (חיבור) למי מקוה. משמעותה של השקה זו אינה טבילה, כדרך שמטהרים כלים על ידי טבילתם כולם במים, וגם לא ביטול ברוב, אלא מעין זריעה (פסחים לד, ב) שרואים את המים כנזרעים במקוה, והופכים לחלק ממנו.

ציר לאו בר קבולי טומאה הוא שאין מקבילים טומאה אלא אוכלים ומשקים, אבל הנוול היוצא מן הדגים כשומלחין אותו — הוא לכשעצמו מאוס ואינו נחשב לכלום (ראה רש"י). וראה בסוף פירוש הראב"ד למסכת עדויות).
וניעור שני פירושים עיקריים יש למשמעות המדויקת של "ניעור", האחת — מלשון התעוררות, כדבר שהיה ישן וניעור (ורש"י במסכת עבודה זרה עג, א מסביר כי הוא לשון התחזקות). או באופן מעט שונה (וכך מפרש רבינו גרשום כאן) — מלשון התנערות, שהמיעוט הסתלק, יצא מכלל מה שהיה קודם. וראה בפירוש הראב"ד לעבודה זרה, שהסביר כי הוא מלשון ניעור, כאילו מנערים ומערבבים את האיסור עם מינו.

אורה ההלכה
של בהמה כשל ערב אין נפלי בהמה פוטרם את הרחם ופוטרים מבכורה, אלא כשיעגילו ראש כפיקה של ערב. כר' יוחנן. והרמב"ן סבור שכבר בשלב מוקדם יותר נפטרת מבכורה, כמו שאמרו במסכת לעיל בא, ב. ורבי יוחנן מתייחס לענין טומאת מגע, ולא לענין בכורה. (וראה השגת הראב"ד). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד ה"ג).

גוש הבא מבית הפרס עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס מטמאים במגע ובמשא. וכמה שיעורם? כחותם המרצופים, והוא כפיקה גדולה של סקאים. כרבי יוחנן, וכברייטא שהובאה בגמרא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פ"א ה"א).

הלוקה ציר מעם הארץ הקונה ציר מעם הארץ — משיקו במים וטהור. שאם היה רוב הציר מים — הרי המים מיטהרים במקוה, ואם היה רובו מלח של דגים — אינה מקבלת טומאה, והמים שבה בטלו במיעוטם. במה דברים אמורים? לטבול בהם פת, אבל לקדירה — מצא מין את מינו וניעור, ונמצאו רוב המים טמאים, שהמיעוט שהיה בציר לא נטהר במקוה. כרבי יהודה נשיאה ורבי ירמיה. (רמב"ם שם הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ה. שו"ע יו"ד צ"ט, ו בהגהה).

למאה סאים תבואה של חולין טהורין, רבי אליעזר אומר: למאה חולין טהורין – שלא הוכשרו ולא טימאתן נפילתה. תירום תירום, יוציא משם סאה אחת, איזו שתהיה, ותרקב, כדין טומאה – ירוס משם סאה, ומיקב – כלין תרומה טמאה, שאני אומר כו' טמאה שאסורה באכילה, ודי בכך, שאני אומר: היא (אותה) סאה

גרסות
ותרקב בכת"מ, בשי"מ ועוד:
ותרקב וראה בעיניכם.
היא סאה בכת"ל: סאה.

למאה חולין טהורין, רבי אליעזר אומר: תירום ותרקב, שאני אומר: היא סאה

יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום

כולו – ראשון ראשון בטל! ויש לומר: דהכא משמיה דריש לקיש, והתם משמיה דרבי יוחנן. ומיהו קשה לרבי יוחנן, דאפילו בטומאה דחולין דקילא, דדייקין בסמוך ממתניתין וברייטא דטומאה עוררת טומאה, דקאמר: שמא יביא קב חולין טמאין וכי' – כל שכן דאיסור יש לו לעורר איסור! ומילתא דפשיטא היא בכוליה התלמוד דאיסור מעורר איסור. ובפרק "הערל" (יבמות פב, ב) נמי אמרינן דנתן סאה ונטל סאה – כשר עד רובו, אבל יתר ממנו – לא, ולא אמרינן ראשון ראשון בטל. ובפרק "נוטל" (שבת קמב, א): סאה של תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין, ולא הספיק להעלותה עד שנפלה אחרת – אסור! ומיהו, אין משם ראייה כל כך, דהתם משום דסאה ראשון נהי דלא אסר, מכל מקום לא נתבטל, דצריך להרים. ועוד אשכחן בפרק "הנודר מן הירק" (נדרים נב, ב) דרבי יוחנן אית ליה אפילו גידולי היתר מעלין את האיסור. ומיהו, אין משם קושיא, לפי מה שרגיל רבינו תם לחלק בין היתר דגדל בלא הפסק להיכא דאיכא הפסק, ומעמיד ההיא דעבודה זרה במיפסק פסוקי. כדאשכחן בפרק בתרא דנדה (עא, ב) גבי דם תבוסה, דמחלק בין פסק ללא פסק, ובפרק "התערובות" (זבחים עח, א) דאמרינן: דם לתוך המים ראשון ראשון בטל – התם איירי בפסק. וההוא דשמא רבו הנוטפין על הזוחלין – היינו שמא ירבו בלא הפסק. ומתוך כך מפרש רבינו תם ב"הגוזל" קמא (בבא קמא ק, א) ובריש בבא בתרא (ב, א) דנקט: נפרצה אומרים לו "נדור" תרי זמני, דאם יש תוספת מאתים בין שני הפעמים – אין מצטרפין לאסור, כיון שיש הפסק. אבל קשה מהא דשמעתין, ובפרק "הערל", דאפילו בלא הפסק אמרינן דחוזר וניעור! ונראה לרבי, דבכל דוכתא יש לו להיות ניעור, אפילו בהפסק. וגבי דם תבוסה בפרק בתרא דנדה (עא, ב) – דבדרבנן הקילו. וההיא דתערובת דם – שאני התם, דיש דחוי אצל קדשים. דכיון שנדחית כל טיפה וטיפה כשנופלת – שוב אינה חוזרת ונראית. וההיא דרבי יוחנן דעבודה זרה (עג, א) דקאמר: ראשון ראשון בטל – היינו כל זמן שיש בהיתר ששים על האיסור דליכא נתינת טעם. ואאיסור משהו דמתניתין דהתם קאי. וזה לשון "ראשון בטל" דין נסך נראה – עד רובו לשל היתר. אבל אם רבה איסור – אסור, שאיסורין המתבטלים חוזרים וניעורין. ונראה דמאן דאית ליה ביון נסך החמור באיסורא לגו היתרא ראשון ראשון בטל – כל שכן בשאר איסורין, או שמא בדבר זה הקילו ביין נסך יותר מבשאר איסורין, דבשאר איסורין חוזר וניעור כשרבה האיסור כל כך שאין בהיתר ששים. ועוד נראה, שגם יין נסך אינו בטל ראשון ראשון עד רובו, אלא עד ששים, וכן שאר איסורין. ואינו חלוקין אלא היכא דנפיש עמודיה טפי מחבית כמו שאפרש, או בהיתרא לגו איסורא, מירוש: שבתחלת התערובת איסור והיתר אין ששים דהיתר לגבי איסור. וביון נסך אם יוסיף היתר לתוכו עד עולם – אסור. ובשאר איסורין מותר כשרבה כל כך שיהא ששים של היתר. ושמא אפילו בנפסק לא אמרינן ראשון ראשון בטל. כמו בחתיכת בשר שבלועת טעם נבילה, אפילו למאן דמפרש חתיכה עצמה נעשית נבילה בשאר איסורין כמו בבשר בחלב. דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא לענין שלא תועיל לו פליטה, משום דאיפשר לסחטן, אבל רביה תועיל. ואם תאמר: כיון דלבסוף נמי איכא ששים של היתר, לכך בטל היין נסך – מאי איריא משום ראשון בטל, כיון שגם לבסוף יש ששים לומר: דדוקא נקט מחבית לבור, דלא נפיש עמודיה כולי האי, ואף על גב דנפיש טפי מצרצור. אבל היכא דנפיש עמודיה טובא – לא בטל, אפילו יש ששים בהיתר. ולהכי קאמר "ראשון ראשון בטל" – שאם נפל בבת אחת אינו בטל, אף על פי שיש ששים יין מן ההיתר. ושמא דוקא יין נסך, אבל בטל, אפילו יש ששים בשום ענין במינו. או שמא יין נסך בטל, ומינה שמעינן דכל שכן [טבל], ולרבותא נקטיה. וכן נראה לי עיקר "ראשון ראשון בטל", דדוקא עד ששים דפרישית, באיסורא לגו היתרא. ובהיתרא לגו איסורא – בכל שהוא. אבל בשאר איסורין, אפילו היתרא לגו איסורא – חוזר וניעור ההיתר כשהוא רבה עד שיהא בו ששים. ומי פירות במקום שמעלין, בנתן סאה ונטל סאה עד רובו – אין לתמוה למה בטלן מי פירות ונחשבין כמים, דהכי גמירי לה, דנתן: מי פירות פעמים מעלין פעמים אין מעלין. וכהאי גוונא דמעלין – הרי הם כמים להעלות, וכי איכא רוב – חוזרין וניעורין. ולמאי דפרישית, מאן דשרי על ידי "ראשון ראשון בטל" לא שרי אלא עד ששים. ולא נפקא לן מידי אי הלכה כן אי לאו, לאותן שנוהגין עכשיו היתר הנאה בשכשוך גוי ובסתם יינם, שהרי פסק רבינו תם שהיין המותר בהנאה, אין לנו לומר שאוסר בכל שהוא, ודבר פשוט הוא. ונראה לי דבריו, שלא להחמיר בו חומרא דין נסך לאסור במשהו, כיון דמותר בהנאה כאיסורין קלן. ורבינו תם פסק לשם: קיימא לן כרבין דלית ליה "ראשון ראשון בטל", ולא שרי אלא בנפל שם קיתון של מים. ונראין דבריו במה שאומר הלכה כרבין, אם בא לחלוק על רב דימי ורב יצחק, כדאמרינן ב"הבא על יבמתו" (יבמות סד, ב) בסופו: אבין בר סמכא, יצחק סומקא לאו בר סמכא, אבין יש לו בחזרה. אבל זה אין בידי להוכיח, אם רבין בא לחלוק אם לא. כי יש לומר שלא בא לחלוק, ומה שהצריך ביטול על ידי מים – דוקא היכא דעירה מחבית לבור לרב יצחק, ולרב דימי – בדנפיש עמודיה טפי מחבית. ואפילו לרבינו שלמה דלא מפרש לרב דימי חבית דוקא, נוכל לומר שאין רבין חולק על רב יצחק. ובמערה מחבית דבר (רבא) [רבין]. ולמאן דמתני ההיא דרב שמואל ברבי יהודה דנפל שם קיתון של מים אמתניתא – מצי סבר כרב דימי, ויעמיד משנה כרב דימי בהיתרא לגו איסורא. ולהכי לא בטל כל זמן שאין שם מים. וזה שפירשתי שישבור רב שמואל כרב דימי, יכול להיות אם נפרש דרב שמואל ברבי יהודה למאן דמתני ליה אמתניתא לא בעי תחלה – היינו שאין להוכיח מילתיה דרב שמואל דבעי תחלה. אבל מכל מקום אמת הוא דאיהו נמי בעי תחלה, כדי שלא נצטרך לומר שחולק על אותה דרבי יוחנן דלקמיה, דמזגן וערבם זה בזה, דמשמע דבעי מזגן תחלה ואחר כך ערבן. אם נפרש כך שוב לא נוכל לומר שסובר רב שמואל "ראשון ראשון בטל". דכיון דבעי מים תחלה סבירא ליה במשהו באיסורא לגו היתרא, אם כן לית ליה לא דרב דימי ולא דרב יצחק. מיהו, דאין צריך לפרש כך, אלא כדמשמע פשוטה דשמעתין, דלא בעו תחלה, ופליג אההיא דרבי יוחנן דמזגן וערבן. אי נמי, לא פליג, וסבירא ליה דהוא הדין ערבן תחלה. ולא נקט מזיגה ברישא דוקא, דהא לא גרסינן בפסחים "מזוג ואחר כך ערבין", דלהוי משמע לגמרי דוקא, אלא: "מזוג וערבין". וכל הני ביטולי דההיא שמעתין, דמזגן וערבן, המערה מחבית לבור, וההיא דשמעתין דשמא יביא קב ממין אחר וקב ועוד ממין זה – יכולין להעמיד בשלא נתכוון לבטל ולהתיר את האיסור או לטהר את הטמא, שאם לא כן לא הוי בטל. ובנפל קיתון של מים תחלה אין לחלק בין נתגן במתכוין לנפל. אבל לבסוף למאן דלא בעי תחלה – דוקא בלא מתכוין קאמר. ובההיא דציר, דקיימינן דלא קאמר אמרינן סלק את מינו כמו שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו – יש לומר דההוא אמורא לית ליה.

תירום ותרקב – בירושלמי תני: "תשרף". וקשה: אטו בשופטני עסקינן, שמוטרין ליהנות בשריפתן ואינם חפצים, ומניחים אותה לרקב? ואין לנו להשמיע

עיונים

וכן במשניות הוא: "ותשרף", ולא כלפנינו (אף שגם לפנינו יש שגרסו "תשרף"). ובתוס' דנו האם יש כאן מחלוקת, או שמא ניתן לפרש "תשרף" רק במובן שאין נהנים ממנה (וכך פירש רבינו תם). והקשו בתוס': אם אכן סאה זו אסורה בהנאה על הכהן – הרי אין בכך גזל הכהנים, ומשום מה תירום? ותירצו, שכיון שתיקנו חכמים בתרומה טהורה שנפלה לחולין, שתיקב (שם מ"א), כדי שלא יבואו לטעות ולשרוף תרומה טהורה – לא חילקו חכמים בין תרומה טהורה לטמאה.

תירום ותרקב מעיקר הדין, סאה שנפלה למאה סאים של חולין – בטלה. ואולם, הורו חכמים כי צריך להרים סאה מן התערובת וליתנה לכהן, משום גזל שבת הלוי. ולדעת ר' אליעזר, הואיל ואנו מניחים כי "היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה" – מתייחסים אנו לסאה זו כאל תרומה טמאה, ואין הכהן יכול לאוכלה, לפי שאסור לאכול תרומה טמאה. ואף שהכהנים רשאים להשתמש בתרומה טמאה לצרכיהם, כגון לשריפה, כאן גזרו איסור הנאה, מפני שתערובת תרומה קלה בעיני אנשים, ויש חשש שיבואו לאוכלה (ראה רע"ב בפירוש המשנה תרומות פ"ב מ"ב). ונוסח המשנה בירושלמי

ג'רסות
ניקודים יש בכתיב:
ניקודים.

תעלה — תיזטל, ותיאכל עס חוליה. ומשום גזירה יתן דמים לכהניס. או יריס ממנה סאה ותאכל לכהניס. ניקודים — ציוצ, כמו "צש" היה נקודים" (יהושע ט). דעכשוי, אף על גז שש זה עמאה וטהורה — אין מטמאה את הטורה זלל הכשר. וטמאה צטילה צטהורה ותיאכל ניקודים. וקליות — נמי, זלל מיתכשרי ולא מקבלי טומאה. או תילוש במי פירות — כמו מי תפוחים ומומים. דמי פירות אין מכשירין. אותן חולין לרבי אליעזר מה תהא עליהם — דלרצנן, הא אמרינן צכולה, צין חולין צין תרומה — יאלל נקודים או קליות.

תוספות

במה שאין בני אדם רגילים לעשות! ורבינו תם מפרש: "ד"תרכב" ו"תשרף" — הכל אחד. והגמרא שלנו מפרש ו"תשרף" דתנן — היינו בלא הנאה, כעין רקבון. דאי שרית בהנאה — אתי למיכליה, הואיל וסברא היה להתירה על ידי בטול, כדאמרי רבנן תעלה ותיאכל כו'. והכי קאמר: או תרכב או תשרף, בלא הנאה. ועוד יש לפרש: דמחלוקת של בני בבל ושל בני ארץ ישראל, מהתלמוד שלנו והתלמוד ירושלמי. וכמו כן בבבא אחרת ששנה באותו פרק, דקתני: אחר שהודו רבי אליעזר אומר תירום ותישרף, קתני בתוספתא: תירום ותרכב, ואפשר דאיכא תני הכי ואיכא תני הכי. וכן נמי אשכחן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד, ב) (שפירש לעיל) גבי קטנה שחלצה, ובספרים שלנו גרסינן: "חליצתה פסולה", ובירושלמי גרסינן: "כשירה". ובריש "מקום שנהגו" (פסחים נא, ב) בההיא דכל הספיחים אסורין חוץ מספיחי כרוב — אין הגרסא כן בירושלמי ובמשניות. ואם תאמר: וכיון דתרכב ואסירא בהנאה — אמאי תירום? הא מפרש בירושלמי: האי ערלה וכלאי הכרם בטלים באחד ומאתים, ואין צריך להרים. ותרומה באחד ומאה, וצריך להרים משום גזל השבט. והכא, דכי מרים מתסרא ליכא גזל השבט — יש לומר דלא פלוג רבנן.

תעלה ותיאכל — פירש בקונטרס: "תעלה" לשון ביטול הוא, ולא לשון הרמה. כדקתני לרבי אלעזר "תירום", ולרבנן "תעלה". והא דתנן בפרק בתרא של מסכת ערלה: התרומה ותרומת מעשר עולין באחד ומאה, וצריך להרים — התם משום הפסד דכהן. ואי יהיב ליה דמי — שפיר דמי. ותדע, דקתני שיא: ערלה וכלאי הכרם אין צריך להרים, ואפילו הכי תנינן בהו לשון "עלייה". דתני: מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם כו' וקתני: יעלו באחד ומאתים. עד כאן לשון הקונטרס. והדין עמו שפירש הטעם משום הפסד, כדמפרש נמי טעמא בירושלמי משום גזל השבט. ומיהו, אף על גב דעיקר תקנה משום זה, היה מסתבר דאין יכול להפטר בדמים. דעד כאן לא פליגי רבי אלעזר ורבנן בפרק "נוטלי" (שבת קמב, א) ובפרק קמא דתמורה (יב, א) במדומע, דלרבי אליעזר מדמע בתרומה ודאי, ולרבנן לפי חשבון. אבל פשיטא דקדושת תרומה יש בה.

ובלבד שלא יהא במקום אחד כביצה — פירוש: כביצה מן התרומה. שהתרומה היא חלק אחד ממאה ואחד. צריך שלא יהיו (שני) [בעיסה מאה ואחד ביצים], שאם כן היה בה כביצה מהתרומה טמאה, ואין הטמאה יכול ליבטל במאה של טהורה שהוכשר, שהרי מטמאה הכל. ודומה כמטמא תרומה בידים, שהתרומה טמאה טהרה על ידי בטולה. ומיהו, מהאי טעמא לחודיה לא הוי מיתסר. דכיון שכבר נתבטלה התרומה והכל חולין מותרת לזרים — מה קפידא יש אם מטמא חולין? אלא בעינן שלא יטעה לבטל קב חולין טמאים בקב ועוד, כדמפרש עלה. ו"מה טעם" דעולא קאי בין ארבי אליעזר בין אדרבנן. ואם תאמר: חולין טמאים נמי שנתבטלו ברוב חולין טהורין — ניוחש נמי להכי! ויש לומר: דהתם במתבטל מיעוט חולין טמאין ברוב טהורין — ליכא למיחש שאמר קב חולין טמאין, וקב ועוד ממין הזה. כי ידוע דשם טמאה לא פקע מן חולין טמאין המעורבין בטהורין. אבל הכא סבור הוא דשם טמאה פקע לגמרי מאחר דשרינן לאכילה לזרים, הכל לרבנן, או המאה לרבי אליעזר, אף על פי שהתרומה מעורבת בהם.

עיונים

וחכמים אומרים תעלה יש מפרשים כי "תעלה" האמור כאן הוא כמו "תירום" שבדברי ר' אליעזר, שגם לדעת חכמים צריך להרים תרומה (משום גזל השבט). אלא שבניגוד לדעת ר' אליעזר, סבורים חכמים כי אין מתייחסים אליה כאל הסאה שנפלה, שהיא טמאה. ומכל מקום, מאחר והיא ניתנת לכהנים, מתייחסים אליה כאל תרומה, ולכן אוכלים אותה באופן שלא תבוא לידי טומאה, אבל כל מה שנשאר הוא חולין גמורים (כן שיטת רבינו גרשום. וכן הבין בתוי"ט בשיטת התוס'). ומדברי הירושלמי מוכח לכאורה כדעה זו. אלא שרש"י מפרש "תעלה" כמשמעו בכל מקום — כלשון ביטול. שלדעת חכמים, נתבטלה לגמרי אותה סאה תרומה בחולין. ומכל מקום, נהגים בכל תערובת זאת איסור טומאה, כאילו לא נתבטלה בה אותה סאה תרומה, כפי שהגמרא הולכת ומבררת מדוע.

וכתב רש"י, כי אף שצריך ליתן סאה לכהן, משום גזל השבט — לא אמרו חכמים "תירום", מפני שאין חובה להרים סאה מן התערובת דווקא. שהרי אין כאן אלא חוב ממוני לכהן. אבל בעלי התוס' סבורים כי לדעת חכמים צריך להרים סאה מן התערובת עצמה, מפני קדושת תרומה שיש בה, שלא נתבטלה לגמרי. ומה שנאמר "ותיאכל ניקודים" וכו' מתייחס לא רק לאותה סאה, אלא לכל התערובת (עיין היטב בלשון ר"ש משאנן בפירוש משנה זו, ובש"מ).

ותיאכל ניקודים וכו' לשיטת רבינו גרשום, שמדובר כאן על הסאה שהועלתה, מחמירים אנו בסאה זו כאילו היתה קדושה בקדושת תרומה, ולכן אוסרים לגרום לה לטומאה. אבל לשיטת רש"י, שמדובר כאן על כל התערובת, לכאורה לא מובן מדוע אסור לטמא אותה, והרי כבר נתבטלה אותה סאה של תרומה טמאה, ואין כאן אלא חולין, שאין כלל איסור לטמא אותה! ומדברי רש"י לפנינו, עולה כי דברי עולא בגמרא להלן משיבים על שאלה זו עצמה, שאין זה בגלל התרומה, אלא משום חשש של

אורה ההלכה
תעלה ותיאכל סאה תרומה טמאה שנפלה למאה חולין טהורים — תעלה באחד ומאה, ותיאכל קליות או תילוש במי פירות או פחות מכביצה — שהסאה שנפלה אינה הסאה שעלתה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ד ה"ג).